

Aniversări literare
- Șincai în literatură -

Prof. univ. dr. ION BUZAȘI
Universitatea „1 Decembrie 1918,” Alba Iulia

Se împlinesc, în luna februarie, 250 de ani de la nașterea lui Gheorghe Șincai; anul nașterii lui, 1754, coincide în mod fericit cu deschiderea Școlilor Blajului, pentru înflorirea și prosperitatea cărora s-a osîrdit ca puțini alții, înnobilându-le cu prestigiul unei activități didactice de excepție. În *Elegia nobilului transilvănean George Șincai*, important document autobiografic, înșirând ce binefaceri a făcut pentru „a nației cultură și cinste,” pomenește și Blajul, unde a venit „ca să-nvețe tineretul.”

Trinitatea Școlii ardelenene (Micu, Șincai, Maior), atât de unită în idealuri și program de acțiune, este, totuși, puternic individualizată temperamental. Într-o frază energică, N. Iorga fixează aceste individualități: „... blândul călugăr Samuil Clain, asprul muncitor fanatic Șincai și cumintele alcătuitoare de teorii Petru Maior.” Dintre reprezentanții Școlii ardelenene, Șincai are toate atributele unui erou de roman: „Suflet năpraznic, învolburat de gânduri, năvalnic în simțire și vijelios în acțiunile sale” – cum îl caracterizează unul dintre biografii săi. Documentele publicate de revistele *Vatra* (1976) și *Manuscriptum* (1978), privitoare la un episod dramatic din viața marelui cărturar, procesul intentat lui de episcopul Ioan Bob, în 1794, ar putea inspira până unui romancier.

Șincai este glorificat mai ales în poezie. Puțin cunoscută este poezia lui G. Sion închinată *Cronicii* lui Șincai, care, în ciuda unui prozaism evident, subliniază cu precizie meritele naționale ale operei majore a învățătorului ardelean. Cronica lui Șincai – spune Sion – „este un tezaur / Scump la tot românul cel adevărat,” pentru că „Originea noastră e glorificată / Faptele antice lumii dovedesc / Ce au fost strămoșii noștri altădată / Și ce merit are neamul românesc.” În prezentarea lui Șincai, poezii au fost atrași de câteva momente din biografia dramatică a istoricului. Terminându-și cronica, o supune, se știe, spre aprobare cenzurii. Respinsă în termeni brutali, tradiția orală a amplificat refuzul și l-a încărcat cu vorbele memorabile: „Opus igne, autor patibulo dignus est” (Opera este bună de foc, iar autorul de furci). Acest episod este versificat în manieră populară, de un poet obscur, Aron Boca-

Velchereanul, într-o „cântare de jale” la moartea lui Șincai: „Că opera-i tare bună / Și e demnă de foc mare / Iar autorul pre furci / Ar fi bun de spânzurare.” La Ion Brad, în *Corifeul*, Șincai este apostrofat de cei „ce-și asmut și câinii și cenzura”: „Unde Sisif, mai vrei să urci? E bună Cronica de foc! / Și autorul ei de furci!” Desaga în care marele prigonit își purta, în ultimii ani ai vieții, *Cronica*, revine adeseori ca termen de comparație în poezia contemporană. La Bazil Gruia, în poezia *Țărănci bătrâne prin oraș*, într-o analogie parțială: „Parcă povara zărilor o poartă pe umeri și desaga, / legendară nu numai prin Hronica dusă-n ea de marele Șincai”; la Ioan Alexandru, imaginea sugerează un trecut transilvan plin de suferințe și visuri neîmplinite: „Și mai departe mulțimi fără de rând / Țărani pe Câmpul Blajului departe...” Adresându-se marelui poet, Alexandru motivează întârzierea gestului prin deosebirile Transilvaniei față de Moldova: provincie a luptei pentru libertate și unitate națională, care n-a avut multă vreme răgazul creației artistice: „Moldova este sfântă îmi spuneam / Ștefan și Eminescu împreună / Eu ardelean cu suferința mea / Ce poate ea să știe și să spună.” În viziunea lui Alexandru, durerea cărturarului de a nu fi izbândit în lupta pentru dreptatea neamului său este sugerată prin aceeași imagine: „Șincai muri cu gândul în desagi!” Imaginea lui Șincai rătăcitor, purtându-și proverbiale desagă cu *Hronica* în spate, apare și în poezia lui Șt. O. Iosif, *Șincai* și în alte poezii.

La Iosif (*Șincai*), cărturarul prigonit și pribeag apare ca Dante, purtând, trudit de cale, „gigantica sa operă în spate.” *Hronica românilor* ... este, în viziunea poetului, un alt Infern, mai crunt și mai plin de jale, „căci toate-n el erau adevărate!” Ion Brad, în *Corifeul*, prezintă imaginea lui „Șincai-iluminatul,” cărturarul luminist activând în două direcții, pentru libertatea și propășirea neamului – coordonate ale programului Școlii ardelen. Astfel, Șincai este „marele iscoditor / De neamul românilor / Coborători de la Rîm, / De graiul prealimpede-al lor / Din care cu toți coborâm / Printre ginți trecătoare și neamuri / Păstorindu-ne-același tărâm.” El este, de asemenea, inimosul director al școlilor românești din Transilvania, autor a numeroase manuale, cărturarul ce s-a ostenit pentru luminarea neamului său. Imaginea este grandioasă: „Șincai-iluminatul / E risipit printr-o mie de sate, / Pe abecedarele lui povârnit / Pentru el, lumina ochilor vii / Trebuia să se nască a doua oară / Cu literele năvălind în copii / Ca licuricii în noapte când zboară.” Balada lui *Gheorghe Șincai* de Teodor Murășanu, publicată postum în *Tribuna*, evocă episoadele mai dramatice din viața cărturarului, conturând imaginea unei biografii exemplare. Ioan Alexandru, în *Imnul lui Gheorghe Șincai*, dă o extraordinar de puternică descripție a portretului fizic al

cărturarului, sugerând intense trăiri intelectuale: „... *La față supt / Coroana frunții lui, / decât obrazul de două ori mai naltă, scoica / Urechii șlefuită blând / De atâtea zvonuri albe ce-o mănâncă / S-a subțiat în cap de diamant / Și țărna cărnii s-a uscat pe stâncă.*” Emil Poenarul, în *Clopote la zidirea lumii*, și Violeta Zamfirescu, în poemul dramatic *Șincai*, evocă scenic pe autorul *Hronicii românilor*, în secvențe remarcabile, îmbibate de patriotismul ardelean al eroului.

În 1870, George Bariț, vorbind despre *Gheorghe Șincai și numele de român*, arăta răspândirea largă a ideii că „*Șincai ar fi fost român prea peste măsură înfocat*”; dar, după un tablou social-politic exact al epocii 1780-1840, autorul *Părților alese din Istoria Transilvaniei* ajungea, convingător, la încheierea că Șincai „*n-a putut fi mai puțin român și mai puțin prompt de a sacrifica pentru un popor supus la torturi permanente ...*” Literatura despre Șincai constituie o luminoasă metaforă a portretului spiritual conturat de George Bariț.

Literary Anniversaries – Șincai in Literature

Abstract

Among the scholars of Școala Ardeleană, Șincai has all the features of a literary character. In fact, he inspired most the poets, who glorify the national importance of his works. Among poets, we have to mention G. Sion, Aron-Boca Velchereanu, Ion Brad, Bazil Gruia, I. Alexandru, Șt. O. Iosif, T. Murășanu, G. Barițiu etc.